

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПІДЛІТКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Габінет Оксана

Соціальна робота з підлітками з особливими освітніми потребами (ООП) є надзвичайно важливим напрямом сучасної освітньої та соціальної політики, оскільки сприяє інтеграції цих дітей у суспільство та забезпеченню рівного доступу до якісної освіти. Важливим залишається розробка ефективних механізмів соціальної адаптації та взаємодії між педагогами, соціальними працівниками, батьками та однолітками, що сприятиме покращенню навчального процесу та психологічного комфорту підлітків.

Актуальність теми зумовлена також викликами сучасного суспільства, зокрема необхідністю формування інклюзивного середовища в навчальних закладах, що забезпечить повноцінний розвиток і соціалізацію підлітків з ООП. Особливого значення ця проблема набуває в контексті військових дій в Україні, які ускладнюють доступ до освіти, впливають на емоційний стан дітей та потребують розширення системи підтримки. Аналіз теоретичних засад соціальної роботи з підлітками з ООП дозволяє окреслити ключові принципи, методи та підходи до забезпечення ефективної допомоги таким дітям, що сприятиме їхній інтеграції, адаптації та успішній самореалізації.

Метою дослідження є обґрунтування соціальної роботи з підлітками з особливими освітніми потребами: теоретичні аспекти та підходи до визначення.

В Законі України «Про освіту» «особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [4].

В сучасній науковій теорії простежується тенденція, за якої до категорії окреслене поняття відносять виключно дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Отож, значення цього поняття розкривається неповністю. Дослідник М. Чайковський у своїх працях підкреслює, що молодь з особливими освітніми

потребами належить до групи осіб із фізичними особливостями та характеризується специфічними соціальними та психологічними рисами [5].

На думку А. Колупаєвої поняття «діти з ООП» об'єднує дітей із порушеннями психофізичного розвитку, з інвалідністю, із незначними порушеннями здоров'я, обдарованих дітей, із соціальними проблемами [3].

Актуальним питанням сучасного сьогодення постає проблематика успішної адаптації учнів першого етапу навчання, зокрема дітей з ООП, особливо під час війни, як майбутнього покоління, яке формуватиме прогресивне суспільство. Варто зазначити, що передумовою для організації успішного та результативного процесу навчання та виховання, вибору правильних методів та технологій освітнього процесу є знання про індивідуально-типологічні особливості учнів молодшої школи. Кожна категорія таких дітей характеризується специфічними психолого-педагогічними особливостями, які потрібно враховувати при визначенні тактики та стратегії надання освітніх послуг в інклюзивній початковій школі [2].

Тлумачення терміну «дитина з ООП» охоплює усіх дітей, чиї освітні (навчально-виховні) потреби виходять за рамки загальноприйнятих норм. Дане поняття застосовується відносно дитини з порушенням психофізичного розвитку, дитини з інвалідністю, зокрема дитини, яка належить до категорії соціально вразливих груп. В Україні базовою категорією дітей з ООП заведено вважати саме дітей з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку. Таких дітей поділяють на декілька категорій:

- 1) дитина з дефектами слуху;
- 2) з дефектами зору;
- 3) з дефектами мовленнєвих здібностей;
- 4) з дефектами опорно-рухового апарату;
- 5) дитина з порушеннями інтелекту;
- 6) дитина з аутизмом;
- 7) з порушеннями в емоційно-вольовій сфері;

8) дитина з комплексною структурою порушень.

На етапі сучасного розвитку державотворчих процесів в Україні, її боротьбі проти російської агресії, стану соціального забезпечення та реформування освітньої сфери відзначається збільшення кількості осіб з ООП, особливо серед дітей підліткового віку, які вирізняються проблематикою психологічної адаптації, зумовленою специфікою соціальної ситуації та психофізичного розвитку.

Соціально-психологічні особливості періоду підліткового віку створюють вікові поведінкові шаблони, формуючи характерні поведінкові реакції підлітків на взаємодію з оточенням і виконуючи роль основи для створення більш стійких моделей девіантної поведінки. Проте, дані реакції можуть бути притупленими в особливих підлітків залежно від ступеня їх особливості (наприклад, порушення інтелектуального розвитку, РАС тощо).

Більшість підлітків з ООП характеризуються низьким рівнем адаптації та навіть дезадаптації до сучасного соціуму, що досить часто призводить до появи девіантної поведінки. Однією з причин девіантної поведінки та соціальної дезадаптації підлітків часто стає їх нездатність до адекватного сприйняття та розуміння ситуацій, що пов'язані з необхідністю подолання життєвих труднощів. Більш того особливі підлітки характеризуються бажанням бути дорослим та авторитетним, саме тому вони досить легко піддаються навіюванню, впливу сторонніх людей. У результаті, на таких осіб легко чинити вплив, залучати до здійснення правопорушної поведінки чи злочинів, а також залучати їх у протизаконні дії [1].

Серед різних вікових груп з різними порушеннями розвитку підлітки є найбільш нетолерантними до дії негативних соціально-стресових впливів, що спричинено нестійкістю нервової системи незрілістю та перехідним (пубертатним) періодом у житті, а також нестійкістю їх адаптаційних стратегій до навколишньої дійсності.

В підлітків з ООП досить часто відсутній інтерес або потреба до самопізнання, також є недорозвиненою «Я-концепція», що може бути спричинено

несприятливими соціальними умовами та порушеннями пізнавальної діяльності. Базовими механізмами утворення когнітивного компонента «Я-образу» («Я-концепції») є приписування бажаних якостей. Для таких підлітків недоступним є формування уявлень про себе шляхом проведення аналізу мотивів власної поведінки та осмислення внутрішнього світу тощо [5].

Таким чином, підлітки з ООП – це особи, які характеризуються різними порушеннями фізичного чи психічного розвитку, комбінованими порушеннями, які зумовлюють розвиток особи та впливають на його перебіг, і певним чином, не дають змогу підлітку соціалізуватися повною мірою, як їхні однолітки з типовим розвитком. Підлітковий вік охоплює період від 10-11 до 14-15 років. Даний період відповідає 5-9 класам сучасної школи, тобто середньому шкільному віку. У цей період відбувається процес формування здатності справлятися з оточенням, що стає непосильним завданням для підлітків з ООП. Підлітковий вік є досить критичним, важким та перехідним, оскільки в особистості підлітка відбуваються суперечливі та складні зміни, які ускладнюються воєнними діями та постійними повітряними тривогами на території нашої країни.

Список використаних джерел

1. Борисюк С.О., Колошина А.О. Особливості організації навчання дітей з ООП в інклюзивному освітньому просторі. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва*. К.: 2020. С. 333-339.
2. Кобильченко В.В., Омельченко І.М. Психолого-педагогічний супровід дітей та підлітків з особливими освітніми потребами та їх сімей в умовах воєнного стану. *Редакційна колегія: Головний редактор–Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені ГС Сковороди*. 2020. С. 116-123.
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Видавництво «Ранок». Київ. 2019. С. 43-52.
4. Чайковський М.Є., Добровіцька О.О. Соціально-педагогічна робота з молоддю з інвалідністю в інклюзивному освітньому просторі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Університет „Україна”, 2018. 271 с.
5. Kaltsouni P. Inclusive education in Greece. *Social work and education*. № 8 (3). 2021. P. 34-41.